

Lokale kracht: breed gedragen

Advies informateurs Tytsjerksteradiel

Stieneke van der Graaf en Arjen Droog
14 mei 2026

Advies informateurs Tytsjerksteradiel

Na de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026 heeft de raad van Tytsjerksteradiel besloten om een raadsprogramma op te stellen en daarna over te gaan tot collegevorming. Het raadsprogramma ‘Groeien vanuit lokale kracht’ is in april 2026 opgesteld en wordt unaniem door alle zeven partijen onderschreven. Daarna heeft de raad ons als informateurs gevraagd voor de volgende opdracht:

De informateurs brengen in kaart welke partijen bereid en in staat zijn om samen een college te vormen dat het raadsprogramma en een aanvullend coalitieakkoord kan dragen. De informateurs moeten de mogelijkheden verkennen tot samenwerking met als doel een stabiele coalitie te vormen met voldoende draagvlak die recht doet aan de verkiezingsuitslag. De informateurs adviseren de raad over de beoogde coalitie.

Als informateurs hebben we meerdere gesprekken gevoerd met alle fracties. Daarbij valt op:

- Alle partijen zien het raadsprogramma als bestuurlijk uitgangspunt voor de komende bestuursperiode;
- Alle partijen geven blijk van een zelfbewuste gemeenteraad die goed zijn positie in het duale bestel wil innemen;
- Alle partijen koesteren de samenwerking binnen de raad, waarbij inhoudelijke en ideologische verschillen geen invloed hebben op de constructieve eensgezindheid;
- Alle partijen wensen deze samenwerking in de volgende bestuursperiode vast te houden;
- Van geen enkele coalitie-variant bleek dat dit een voorkeursscenario was van alle voor die variant benodigde partijen.
- Geen enkele partij sluit een andere partij uit bij collegevorming.

Met name dat laatste punt maakt de opdracht voor ons uitdagend, want technisch gezien zou elke combinatie van partijen die minimaal 12 zetels hebben tot de mogelijkheden behoren. Dat levert een schier oneindig aantal mogelijke coalities op.

Echter, hoewel geen enkele partij een andere partij uitsluit, zijn in de nuance van de gesprekken wel veel inzichten gedeeld over welke combinaties van partijen kansrijk of juist aanzienlijk minder kansrijk zijn. Zo zien bijvoorbeeld zowel PRO als BFTD in elkaars ideologische grondslagen grote verschillen, waardoor samenwerking tussen deze partijen op voorhand niet erg voor de hand ligt.

Het vormen van een stabiele coalitie, die ook voldoende uitvoeringskracht heeft, is belangrijk voor de partijen van Tytsjerksteradiel. Alle partijen geven aan dat het raadsprogramma ambitieus is, dat er een bestuursperiode voor hen ligt die vraagt om doortastendheid. Dat betekent dat wij kijken naar de meest kansrijke combinaties van partijen waar het onderlinge vertrouwen groot is.

Om tot een goed advies te komen, bouwen we op basis van de opdracht van de gemeenteraad een denklijn op waarbij de volgende uitgangspunten leidend zijn:

Voldoende draagvlak: een breed college van vier partijen

Alle partijen zien het raadsprogramma als uitgangspunt en een grote meerderheid van de partijen heeft een voorkeur voor een breed college (in plaats van een college van partijen die ideologisch het dichtst bij elkaar staan). Een college met een goed evenwicht tussen links en rechts wordt door de meeste partijen als voorkeur uitgesproken. De partijen geven ook aan dat er een grote behoefte is om als college dicht op de raad te acteren én andersom: als raad dicht op het college te acteren. Het is in de geest van de goede samenwerking en het raadsprogramma dat partijen die geen onderdeel uitmaken van het college ook constructief worden betrokken bij nieuwe voorstellen (bijvoorbeeld via startnotities), maar ook ruimte krijgen initiatiefrijk te zijn (bijvoorbeeld via moties vreemd). Een breed samengesteld college van vier partijen betekent dat drie partijen daar niet aan deelnemen; dit geeft een goed evenwicht in de raad. Hierbij is het niet noodzakelijk dat de vier partijen ook zoveel mogelijk zetels in de raad innemen. Een meerderheid van 12 of 13 zetels kan voldoende zijn en geeft de partijen die buiten de coalitie blijven ook veel mogelijkheden een actieve, constructieve rol te spelen. Een minderheidscollege wordt door niemand als kansrijk of wenselijk gezien.

Recht doen aan de verkiezingsuitslag: ten minste één (zetel)winnaar in de coalitie

De opdracht aan de informateurs geeft aan dat het advies recht moet doen aan de verkiezingsuitslag. In theorie voldoet elke meerderheidscoalitie daaraan, maar in de gesprekken is duidelijk geworden dat elke partij het voor de hand liggend vindt dat het CDA als partij met de meeste stemmen, onderdeel van het college wordt. Ook vinden eigenlijk alle partijen dat 'recht doen aan de verkiezingsuitslag' in ieder geval betekent dat naast het CDA een van de zetelwinnaars (BFTD en VVD) onderdeel van het college zou moeten uitmaken.

Stabiliteit: ten minste één wethouder door laten gaan

Het college van Tytsjerksteradiel komt uit een bestuursperiode met erg veel wisselingen. Bijna alle collegeleden (dat geldt ook voor de burgemeester en de gemeentesecretaris) zijn in de loop van de afgelopen bestuursperiode gestart. Ook het nieuw te vormencollege zal naar alle waarschijnlijkheid bestaan uit in ieder geval een aantal nieuwe wethouders. Omdat de opdracht aan de informateurs stabiliteit benadrukt, vinden wij het logisch om een advies uit te brengen waarin minimaal één zittende wethouder terug zou kunnen komen. Dit is mede reden waarom wij in de gesprekken met partijen ook zorgvuldig naar de wethouderskandidaten van de eigen partijen én van de overige partijen hebben gekeken.

Vier wethouders

De keuze om een breed samengesteld college van vier partijen als uitgangspunt te hanteren heeft als gevolg dat er naar alle waarschijnlijkheid vier wethouders zullen komen. De omvang van de ambities uit het raadsprogramma geven daar volgens de

meeste partijen ook aanleiding toe. Geen van de partijen is tegen het aanstellen van vier wethouders, waarbij meerdere partijen de suggestie doen om ook te kijken naar de mogelijkheid van één of meerdere parttime wethouders.

Werken vanuit het ‘Collegefundament’

Het te vormen college krijgt een belangrijke rol in de uitvoering van het raadsprogramma ‘Groeien vanuit lokale kracht’ en het aanvullende akkoord. Voor de uitvoering van deze ambities moet het college stevig gegroundvest zijn. Wij zien grote steun voor een aantal partijen om samen een college te vormen. De drie scenario’s draaien alle drie rond een collegefundament van drie partijen, versterkt met een vierde partij. Het collegefundament bestaat uit twee partijen die door alle partijen zijn genoemd als gewenste en voor de hand liggende collegepartijen en een derde partij die door bijna alle andere partijen is genoemd. Hoewel dit collegefundament van drie partijen over de kleinst mogelijke meerderheid van 12 zetels beschikt, adviseren wij het fundament te versterken met een vierde partij. Voor die vierde partij zijn drie realistische opties, die in prioriteit verschillen. Scenario A geniet de voorkeur, mocht dat niet lukken, geniet scenario B de voorkeur en als dat niet lukt moet scenario C worden besproken. Wij lichten in dit advies de voor- en nadelen, maar ook de achterliggende argumentatie per scenario toe.

Waarom niet centrum-rechts als eerste voorkeursscenario?

Van buitenaf bezien geeft de verkiezingsuitslag in Tytsjerksteradiel wel aanleiding om te denken dat een centrum-rechts college het meest kansrijk is. Wij hebben die route dan ook verkend in de gesprekken met partijen. Hoewel de optie wel is genoemd door enkele partijen is het slechts voor één partij het voorkeursscenario. Voor het vormen van een centrum-rechts college zien we een aantal obstakels. Omdat het overwinnen van die obstakels een grote wil vereist, is dit pas een reëel scenario wanneer de voorkeursscenario’s van de benodigde partijen niet zijn gelukt. Over de aard van de obstakels geven we bij scenario C een toelichting.

Het collegefundament

De drie partijen die wij tot het collegefundament rekenen zijn: CDA, FNP en VVD. Deze aanzet tot een college moet nog worden versterkt met een vierde partij. Voordat we de drie mogelijkheden voor een vierde partij toelichten gaan we in op de overwegingen achter een collegefundament.

Allereerst zijn CDA en FNP door alle partijen aangewezen als wenselijke collegepartijen. Hun wethouderskandidaten worden als capabel gezien en beide partijen kunnen een cruciale rol spelen in het verbinden van de overige partijen.

Voor de FNP geldt dat een aantal partijen, waaronder het CDA, hebben aangegeven dat het nodig is om heldere afspraken te maken met de FNP-fractie. Deze partijen ervaren dat de FNP-fractie onvoorspelbaar handelt voor collegegenoten.

De derde partij van het collegefundament is de VVD. Deze partij behoort tot de winnaars van de verkiezingen en wordt door vrijwel alle andere partijen als een logische collegepartij gezien. Daarbij zal de VVD moeten groeien in de rol van collegepartij,

omdat de partij de afgelopen jaren de rol van oppositiepartij met verve heeft ingevuld. Dit geldt voor de beoogde wethouder, maar ook voor de VVD-fractie. Wij hebben voldoende vertrouwen dat de VVD deze stap kan zetten en een stevige bijdrage kan leveren aan een stabiel en succesvol college.

Scenario A: PRO

Het voorkeursscenario is om het collegefundament te versterken met PRO. Dat levert een college op dat breed is, rechts en links verbindt en passend is bij het raadsprogramma. Tevens steunt dit college op 16 zetels, wat een zeer ruime meerderheid is. Ook betekent dit scenario dat hoogstwaarschijnlijk twee zittende wethouders die hoogstwaarschijnlijk beschikbaar zijn voor een nieuwe periode onderdeel van het nieuwe college uit kunnen maken.

Dit is het voorkeursscenario in ons advies. De reden dat wij het niet alleen bij dit advies laten is dat wij zien dat er in deze samenstelling afspraken nodig zijn over de onderlinge samenwerking om tot een stabiel college te komen. Als daarbij het belang van de gemeente en de inwoners voorop wordt gesteld hebben wij er vertrouwen in dat het moet lukken om inhoudelijke verschillen te overbruggen en goede afspraken te maken over het versterken van de onderlinge relatie en het wederzijds vertrouwen.

Ondanks ons vertrouwen in dit scenario schuilt er een kwetsbaarheid in. Onderlinge ervaringen uit het verleden kunnen nog een rol spelen in de souplesse waarin partijen nu tot samenwerking komen. Op dit vlak geven we partijen huiswerk mee om met een schone lei te kunnen beginnen. Wij doen een beroep op de vier partijen om hier aandacht aan te geven, waarbij wij met name denken aan de onderlinge relatie tussen VVD en PRO, en die tussen CDA en FNP.

Scenario B: ChristenUnie

Mocht het niet lukken om met PRO tot een college te komen, adviseren we om het collegefundament te versterken met de ChristenUnie. Deze coalitie zou kunnen leunen op 13 zetels in de raad, wat een prima meerderheid is. Er is bij de overige partijen steun voor de ChristenUnie als eventuele collegepartij, die door de andere partijen vaak aan de linkerkant van het politieke spectrum wordt geplaatst. Daarmee zou de ChristenUnie een acceptabel alternatief zijn voor PRO in een breed college.

Dezelfde redenering zou wellicht ook op kunnen gaan voor D66, die ook één raadszetel heeft. En hoewel er met waardering over deze partij wordt gesproken ziet niet iedereen D66 als een voor de hand liggende collegepartij.

Scenario C: BFTD

BFTD heeft de meeste zetels gewonnen bij de verkiezingen en voor alle partijen is duidelijk dat dat betekent dat er serieus gekeken moet worden naar mogelijkheden om een college te vormen met BFTD. Als je het collegefundament zou versterken met BFTD, zou dat een centrum-rechts college opleveren met een zeer ruime 17 zetels.

Toch zien de meeste partijen belemmeringen om in een college met BFTD te stappen. Wij hebben dit scenario aandachtig onderzocht en ook stevig doorgevraagd als ze op

belemmeringen stuiten. De redenen dat we dit niet als eerste voorkeursscenario adviseren heeft te maken met een drietal redenen:

- Meerdere van de benodigde partijen voor een centrum-rechts college zien dit nadrukkelijk niet als eerste of tweede voorkeursscenario en alleen als mogelijk alternatief als andere opties niet zijn gelukt.
- Een groot aantal van de partijen in de raad ziet dit niet als wenselijke coalitie, omdat vanuit de samenwerking in de raad en het brede raadsprogramma juist een sterke voorkeur bestaat om vanuit een politiek perspectief beschouwd brede coalitie te werken.
- Een aantal partijen heeft, ook bij doorvragen, twijfel bij de stabiliteit van BFTD. Hierbij wordt aangehaald dat de partij een jonge en korte lijst heeft met veel nieuwe mensen en dat de partij in de afgelopen periode veel wisselingen heeft gekend. Hoewel niemand BFTD uitsluit, en er ook veel waardering is voor de constructieve houding van de partij, hebben de recente ontwikkelingen rondom de partij voor een aantal partijen de aarzeling over de stabiliteit van BFTD aangewakkerd. Een aantal partijen heeft grote moeite met standpunten van BFTD die in de verkiezingsperiode stevig zijn neergezet, bijvoorbeeld rond het AZC. Deze partijen duiden de houding van BFTD op dit onderwerp als 'populistisch' en zien dit als niet wenselijk voor goede samenwerking in het college. Meerdere partijen geven aan dat, ondanks de potentie die men ziet, voor hen de ervaring van de wethouderskandidaat van BFTD een aandachtspunt is.

Advies van de informateurs

Wij adviseren de gemeenteraad van Tytsjerksteradiel om een formatieproces te starten waarbij gekeken wordt naar de mogelijkheid een college te vormen met het collegefundament (CDA, FNP, VVD) versterkt met een vierde partij. Daarbij moet als eerste gekeken worden naar PRO. Mocht het niet lukken om in die samenstelling tot een college te komen, moet worden gekeken of dit lukt door collegefundament te versterken met de ChristenUnie. Die twee scenario's voldoen aan het door de grote meerderheid van de partijen gewenste brede college. Als dit niet lukt, zien wij geen breed gedragen mogelijkheden om op een andere manier tot een breed college te komen. Dan moet er wat ons betreft gekeken worden naar de mogelijkheid voor een centrum-rechts college door het collegefundament te versterken met BFTD.

Advies over (de inhoud van) de formatie

De informateurs zijn onder de indruk van het beeld dat zij gekregen hebben over de onderlinge samenwerking. Dit is niet vanzelfsprekend en vormt een gunstig startpunt voor een succesvolle nieuwe bestuursperiode, of je nu onderdeel uitmaakt van het college, of niet. Een belangrijk element voor de formatie is wat ons betreft om af te spreken op welke manier je het brede draagvlak in de raad wilt borgen. Het is belangrijk dat het nieuwe college zich, net als de niet-collegepartijen, verantwoordelijk voelt voor de blijvende constructieve samenwerking in de raad. Betrek hierbij het vaker gebruik maken van startnotities. Ook kan overwogen worden een collegeakkoord te schrijven zodat de begrippen coalitie en oppositie niet meer nodig zijn en voortaan gesproken wordt over collegepartijen en niet-collegepartijen.

Voor de drie scenario's geldt dat tijdens de formatie gesproken zal moeten worden over de inhoud van het coalitieakkoord. Het is daarbij cruciaal dat het raadsprogramma als uitgangspunt wordt gehanteerd en dat het coalitieakkoord hooguit verdiepend is op inhoudelijke thema's. Daarnaast adviseren we om in het coalitieakkoord goede afspraken te maken over:

1. Het te hanteren financiële kader:
 - a. Bij voorkeur voorzien van een investeringsagenda;
 - b. Met heldere afspraken over de wenselijkheid van een risicodragende rolneming door de gemeente in grote projecten;
 - c. Met heldere afspraken over de te hanteren strategie bij het omgaan met de financiële dreigingen die voortkomen uit het meerjarenperspectief en het ravijnjaar 2028.
2. Hoe het college tot versnelling gaat komen in het realiseren van de ambities op het gebied van wonen.
3. Wat zijn de ambities van het college rond het thema duurzaamheid en lokale energieopwek? Maar ook: hoe wil de coalitie daarin opereren? En welke rolneming ziet de coalitie daarbij voor de gemeente?

Over deze onderwerpen zien de informateurs voldoende breed draagvlak om in een coalitieakkoord nadere afspraken te maken. Sommige partijen hebben aanvullende wensen voor het coalitieakkoord die sterk uit het eigen verkiezingsprogramma voortkomen. Hier zal enige ruimte voor moeten zijn in de formatie-fase, maar de informateurs drukken de onderhandelende partijen op het hart daar tegelijkertijd terughoudend bij te zijn. Veel van de aanvullende onderwerpen kunnen wellicht beter via startnotities breed aan de raad worden voorgelegd. Dit versterkt de gekoesterde samenwerking die breed in de raad ervaren wordt en die ook unaniem voor de komende bestuursperiode als wenselijk wordt gezien. Timmer dus niet van alles af in het coalitieprogramma.

Arjen Droog

Stieneke van der Graaf

Bijlagen: gespreksverslagen op hoofdlijnen